

functioning of these terms in accordance with their mutual connections and mutual interaction with other verbal and non-verbal units of ritual texts.

Key words: *ritual text, nomination of ritual text, ritual term, lexical-semantic group, names of ritual time denominations to denote calendar dates and periods, mythical motif.*

Інна Шилінська
(Тернопіль)

УДК 811.111'42

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМП'ЮТЕРНОГО ДИСКУРСУ

Визначено лексико-семантичні особливості комп'ютерного дискурсу як функціонального різновиду професійного мовлення ІТ-фахівців, які визначаються як мовними, так і екстралінгвістичними чинниками. На конкретних прикладах проаналізовано використання у професійному мовленні ІТ-фахівців термінів, професіоналізмів та професійного жаргону.

Ключові слова: *комп'ютерний дискурс, професійне мовлення, ІТ-фахівці.*

Процес оволодіння, розвитку й передачі професійних знань відбувається через мовлення фахівців, головною ознакою якого є наявність термінології та професіоналізмів і відмінна від інших професійних мов лексико-семантична система [2, с. 53].

Стрімкий розвиток інформаційних технологій призводить до появи нових спеціальностей, а відповідно, і до виникнення нового утворення – так званої «комп'ютерної мови». Сьогодні існує низка праць, присвячених вивченню лексичних та функціональних особливостей комп'ютерної термінології (А. Ніколаєва, М. Федорів, І. Щур та ін.) [3; 7; 8], яка на сучасному етапі перебуває у стадії становлення, характеризується постійним оновленням та виходом із ужитку певного обсягу лексичних одиниць. Зважаючи на сказане, **метою** статті є визначення лексико-семантичних особливостей комп'ютерного дискурсу.

У лінгвістиці поняття «дискурс» характеризується багатством тлумачень. Дискурс розглядають як «тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну..., синтез когнітивних мовних і позамовних чинників...)» [1, с. 138]. Приймаючи за основу наведені визначення, ми розглядаємо комп'ютерний дискурс як функціональний різновид монологічного і діалогічного професійного мовлення фахівців галузі комп'ютерних інформаційних технологій (надалі ІТ-фахівців) у різноманітних ситуаціях професійної реальності.

В умовах переходу України до суспільства знань, інформаційно-комунікаційні технології стають невід'ємною частиною повсякденного життя не лише фахівців, а й представників інших сфер діяльності, а також користувачів персональних комп'ютерів, а отже, і терміни цієї галузі входять до їх лексикону.

«Термін – слово або словосполучення, що позначає поняття певної галузі науки, техніки тощо» [2, с. 57]. Характерними ознаками термінів, окрім належності до певної терміносистеми, є: наявність дефініції; однозначність у межах однієї терміносистеми; точність; стилістична нейтральність; відсутність експресивності. Крім того, переклад терміну передбачає адекватне його розуміння представниками відповідної галузі знань різних країн.

Як свідчить аналіз науково-технічної літератури, досліджувана нами терміносистема комп'ютерного дискурсу представлена *вузькогалузевими* термінами, що вживаються для позначення понять, властивих лише галузі комп'ютерних інформаційних технологій (**центральний процесор, біт, байт, внутрішня пам'ять, програмне забезпечення** та ін), *загальнотехнічними*, які притаманні усім галузям технічного профілю (**напруга, напівпровідник**), *загальнонауковими*, що позначають логіко-філософські категорії і мають пізнавальну універсальність (**система, інформація, елемент, програма, документ, функція** тощо). Крім того, у професійному мовленні ІТ-фахівців широко використовуються терміни інших наук (математики, фізики, філології), які часто набувають специфічного значення, не

притаманного терміносистемі-донору (*інтеграл, багатокутник; вібрація, амплітуда; заголовок, лексикон, мова, переклад*).

Лексико-семантичні особливості та системна організація комп'ютерної термінології визначаються як мовними, так і екстралінгвістичними чинниками. До останніх відносимо наявність усних та письмових контактів між IT-фахівцями різних країн, стан мовної культури суспільства, до лексикону якого входить нове слово, рівень володіння фахівцями культурою професійного мовлення. Саме екстралінгвістичними чинниками зумовлюється інтернаціональний характер термінологічної лексики IT-фахівців. Зазвичай, ця лексика англійська, що пов'язано з розвитком комп'ютерних інформаційних технологій у США та Великій Британії. В Україні відповідна термінологічна система на сучасному етапі ще недостатньо сформована. Для позначення нового поняття українською мовою фахівцям необхідний певний період часу, оскільки в українській мові ще не існує відповідних еквівалентів цього поняття чи явища. Ось чому, багато термінів не мають точного еквіваленту при перекладі на українську мову і носять описовий характер (*follow-up post* – повідомлення або стаття (відповідь) в онлайн-форумі або дискусії).

Крім термінів, у професійному мовленні IT-фахівців широко використовуються професіоналізми. «Професіоналізм – слово або вислів, притаманні мові певної професійної групи» [2, с. 61]. За межами професійного середовища ці слова не завжди зрозумілі або не становлять інтересу. До професіоналізмів належать слова, що вживаються фахівцями для позначення понять, предметів, виробничих операцій, які безпосередньо пов'язані з їх професійною діяльністю. Виникнення професіоналізмів зумовлено, передусім, складною або не зовсім сформованою термінологією галузі.

Значна кількість професіоналізмів, що раніше використовувалася лише фахівцями, сфера діяльності яких пов'язана з використанням комп'ютерних інформаційних технологій, переходять у категорію загальноживаних, оскільки зазначені технології стають невід'ємною частиною життя все більшої кількості людей, відповідно збагачуючи їх лексикон.

Професіоналізми у мовленні IT-фахівців використовуються досить часто, вони є органічною частиною комп'ютерного дискурсу, сприяють кращому взаєморозумінню у межах означеної професійної групи. Крім того, багато термінів є досить громіздкими і незручними в повсякденному професійному користуванні.

З-поміж тематичних груп професіоналізмів, які найбільш широко використовуються у мовленні IT-фахівців, можемо виокремити професіоналізми, що позначають назви знарядь виробництва, їхні типи та частини (*робочий стіл, біла дошка, гаряча клавіша, залізо, дзвінок* тощо), назви трудових процесів (*перезавантажити, обновити, зависати, кадрувати* тощо) та спеціальні професійні вислови (*проштовхування інформації, захоплення кольору, проріджування даних* тощо). Окрім власне професіоналізмів, лексикон професійного мовлення IT-фахівців характеризується частим ужитком і просторічно-жаргонних (*пісочниця, клава, файло, глюк*) слів і висловлювань або комп'ютерного жаргону.

Згідно з визначенням, наведеним в енциклопедії української мови за редакцією В. Русанівського, О. Тараненка, «жаргон – (*франц. jargon, первісно – пташина мова, цвірінькання, незрозуміла мова, від галло-роман. garrere – базікати*) – один із різновидів соціальних діалектів, що відрізняється від загальноживаної мови використанням специфічної експресивно забарвленої лексики, синонімічної до слів загального вжитку, фразеології, а іноді – особливостями вимови» [6, с. 190]. Отже, жаргон – це лексикон розмовного мовлення людей, пов'язаних певною спільністю інтересів, найчастіше професійною. Жаргон указує на обмеженість групи його носіїв і на вузькість семантичного поля лексичних одиниць, що представляють інтерес лише для представників цієї групи.

Використання жаргону студентами, а згодом і фахівцями, зумовлене потребою відчувати себе не лише членами окремої професійної спільноти, але і певної субкультури, закритої для інших. Великий обсяг жаргонізмів у мовленні IT-фахівців представлений словами загальноживаної мови у специфічному значенні: *висіти* – не працювати (про

комп'ютер), *вбити* – знищити (файл), *материнка* – материнська плата, *круте залізо* – найсучасніше комп'ютерне обладнання; *король дров* (транслітерація з англійської) – програма Corel Draw та ін. До комп'ютерного жаргону відносять і деформовані загальноживані слова: *видима карта* – відеокарта, *компутер* – комп'ютер, *файло* – файл; калькування, досить часто з українським суфіксом: *юсер* (*user*) – користувач, *утиліта* (*utility*) – допоміжна програма, *кришити* (*crash*) – руйнувати, *еразити* (*erase*) – знищити.

Розвитку комп'ютерного жаргону значною мірою сприяє застосування прикладних програм – комп'ютерних ігор, що спричиняє появу інновацій – англо-місцевих жаргонних слів, оскільки досить часто молоді люди, які захоплюються комп'ютерними іграми не володіють достатньою мірою знаннями англійської мови (*думер* – *Doom*, *квакер* – *Quake*).

На відміну від жаргону, що має відкритий характер, «арго – умовна говірка певної соціальної групи з набором слів, незрозумілих для невтаємничених у справах цієї групи» [4, с. 103]. Арго є притаманним для мовлення комп'ютерних зловмисників (хакерів) і характеризується незвичайним сполученням слів і стилів для порозуміння та ідентифікації осіб обмеженого кола й використовується для власного задоволення. Якщо жаргон – це мовна гра, підпорядкована бажанню посилити експресію, зменшити використання громіздких термінів, то арго – це своєрідний мовний код, таємний для решти членів суспільства.

Крім того, у зв'язку з недостатнім розвитком української терміносистеми галузі комп'ютерних інформаційних технологій у професійному мовленні ІТ-фахівців широко присутні іншомовні кальки слів (*формфактор*, *хост-комп'ютер*, *кластер* тощо), аббревіатури мовою оригіналу або поєднання англійської аббревіатури з кириличною графікою у процесі написання (*RAM*, *ROM*, *LCD*, *формат PDF*, *блок FPU*). Певні аббревіатури представляють поєднання чисел з англійськими літерами або представлені у вигляді математичних формул: *1-D* – one-dimensional – одно-вимірний, *4-GL* – Fourth Generation Language – мова четвертого покоління, *100BaseVG* – специфікація кабельної мережі *Ethernet* зі швидкістю передавання 100 Мбіт/с.

Професіоналізми і професійний жаргон у мовленні ІТ-фахівців несуть певне смислове навантаження, яке визначається субкультурою означеної професійної групи. Утворення індивідуальної мовної картини у свідомості ІТ-фахівця та моделювання його світогляду безпосередньо пов'язано з розвитком ціннісно-смислової сфери і відбувається на основі суб'єктності семантичного змісту лексичних одиниць професійного мовлення. Так, великий обсяг лексичних одиниць професійного мовлення ІТ-фахівців з'явився як результат їх пізнавальної діяльності на основі перенесення ознак свого внутрішнього світу на засоби професійної діяльності, проведення аналогії між людиною і машиною. Про це свідчить, наприклад, використання медичних термінів для позначення «хвороб» комп'ютерних систем і методів «лікування» з ними (*antidote*, *antivirus*, *hygiene*, *disinfection*, *vaccine*). Бажанням створити комфортне та осмислене середовище існування, своєрідний «віртуальний дім» пояснюється поява таких професіоналізмів як: *home site*, *home page*. Актуалізація емотивних проявів людини у значній кількості професійної лексики ІТ-фахівців є свідченням того, що людина є центральною складовою техногенного континууму: *emoticon* – спосіб записування емоцій у посланнях електронної пошти; *affective computing* – програмне забезпечення, яке відповідає за позитивні емоції та настрої користувача; *cuddletech*, *splendid technologies* – технології, які було розроблено з огляду на зовнішній приємний вигляд, загальну приналежність для використання.

Сьогодні своєрідною мовною лабораторією, у якій виникають, ще не зафіксовані словниками, нові лексеми для позначення предметів, явищ і процесів професійної діяльності ІТ-фахівців виступає всевітня мережа Інтернет. Використання цієї мережі призводить до розвитку специфічного новоутворення сучасної доби та розмовно-письмового жанру, що сформувався й динамічно розвивається в умовах електронної комунікації т.зв. *письмового розмовного мовлення*, яке передбачає активне вкраплення елементів неформальної лексики. Це пояснюється тим, що нова пет-культура диктує своєму суб'єкту такі правила мовного спілкування, які б відповідали її лінгво-етичному кодексу. Засновниками Інтернету були

введені принципи мережевого етикету (netiquette), тематика електронного листування та відповідний стиль спілкування з великою кількістю абревіатур, поблажливий до помилок та використання комп'ютерного жаргону, із різноманітними паралінгвістичними засобами для вираження емоцій у мережі, так званих смайлів (*пиктограм, що виражають емоції*), які сприяють конкретизації смислу повідомлення, надають йому емоційно-експресивного забарвлення. Цим пояснюється і напівжартівливий характер освоєння іншомовних запозичень студентами, які потім вони починають використовувати і в розмовному професійному мовленні.

Проаналізований матеріал свідчить про семантичне різноманіття професійної лексики ІТ-фахівців, яка становить собою відкриту систему, що постійно оновлюється і розвивається, втрачає свій вузькоспеціалізований характер та стає здобутком загальноживаної лексики. Проблема засобів і способів номінації термінів галузі комп'ютерних інформаційних технологій постане предметом подальшого наукового дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с.
2. Мацько Л. І. Культура української фахової мови : навч. посіб. / Л.І.Мацько, Л. В. Кравець. – К. : Академія, 2007. – 360 с.
3. Ніколаєва А. О. Структурно-семантична характеристика термінології програмування, комп'ютерних мереж та захисту інформації : автореф. дис.... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / А. О. Ніколаєва. – Харків, 2002. – 16 с.
4. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови : підруч. [для студ. гуманіт. спец. вищих закладів освіти] / О. Д. Пономарів. – К.: Либідь, 1993.– 248 с.
5. Проїдаков Е. М. Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, Інтернету і програмування / Е. М. Проїдаков, Л.А.Теплицький. – [2-ге вид.]. – К. : СофтПрес, 2006. – 824 с.
6. Українська мова: Енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський, О.О.Тараненко. – [3-тє вид. зі змінами і допов.]. – К. : Вид-во: «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007. – 856 с.
7. Федорів М. Л. Про особливості комп'ютерного дискурсу / М. Л. Федорів // Наукові записки НУКМА. – 2003, Т. 22. Ч.1. – С. 32 – 43.
8. Щур І. І. Українськомовний комп'ютерний сленг: формування і функціонування : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / І.І. Щур. — К., 2006. — 20 с.

Шилинская И. Лексико-семантические особенности компьютерного дискурса.

Определены лексико-семантические особенности компьютерного дискурса как функциональной разновидности профессиональной речи ИТ-специалистов, которые обусловлены лингвистическими и экстралингвистическими факторами. На конкретных примерах проанализировано использование в профессиональной речи ИТ-специалистов терминов, профессионализмов и профессионального жаргона.

Ключевые слова: компьютерный дискурс, профессиональная речь, ИТ-специалисты.

Shylins'ka I. Lexical and Semantic Distinctive Features of Computer Discourse.

Lexical and semantic features of computer discourse as the functional variety of IT-specialists professional speech have been defined. These features are substantiated by linguistic and extralinguistic factors. The use of scientific and professional terms so well as computer slang of IT-specialists was analyzed on particular examples of IT-specialists professional speech.

Key words: computer discourse, professional speech, IT-specialists.